

TADQIQOT JARAYONIDA GIPOTEZA QO'YISHNING AHAMIYATI

Alaydinova Maharramxon Islombek qizi

Andijon davlat chet tillari Instituti

Qiyosiy tilshunoslik va lingvistik

tarjimashunoslik yo'nalishi 1 - kurs magistranti

Ilmiy maslahatchi: U.S. Kabulova

Annotatsiya: Ushbu maqolada tadqiqot nima ekanligi, ilmiy tadqiqot, ilmiy tadqiqotning asosiy vazifalari va nimalarni o'z ichiga olishi; tadqiqot jarayonida gipoteza qo'yishning ahamiyati, gipotezaning mohiyati, ilmiy asoslari, gipotezaning roli, afzalliklari va turlari haqida so'z olib boriladi.

Annotation: This article discusses the concept of research, the essence of scientific inquiry, its main tasks, and the components it encompasses. It also examines the significance of formulating a hypothesis in the research process, the nature and scientific foundations of hypotheses, as well as their role, advantages, and types.

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность исследования, понятие научного исследования, его основные задачи и составные элементы. Также анализируются значение выдвижения гипотезы в процессе исследования, природа и научные основы гипотез, их роль, преимущества и виды.

Kalit so'zlar: *tadqiqot, gipoteza, gipotezaning mohiyati, ilmiy asoslari, gipotezaning afzalliklari.*

Keywords: *research, hypothesis, essence of hypothesis, scientific foundations, advantages of hypothesis.*

Ключевые слова: *исследование, гипотеза, сущность гипотезы, научные основы, преимущества гипотезы.*

Tadqiqot o'zi nima? Tadqiqot — bu ma'lum bir muammo, hodisa yoki jarayonning mohiyatini ilmiy asosda o'rganish, uning qonuniyatlarini aniqlash, mavjud bilimlarni kengaytirish yoki yangi bilim yaratish maqsadida olib boriladigan tizimli, izchil va metodologik jarayondir. Tadqiqot jarayonida ilmiy muammo qo'yiladi, faraz (gipoteza) ilgari suriladi, turli metodlar yordamida ma'lumotlar yig'iladi, tahlil qilinadi va aniq ilmiy xulosalar chiqariladi. Ilmiy tadqiqot ob'ektivlik, izchillik, aniqlik, takrorlanuvchanlik va mantiqiylik kabi talablarni o'z ichiga oladi¹.

Ilmiy tadqiqot — bu mavjud muammo yoki hodisani chuqur o'rganish, uning mohiyati va rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash, ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish

¹ Karimov D. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi asoslari. –Toshkent: Fan, 2019.

hamda yangi bilim yaratish maqsadida olib boriladigan izchil, tizimli va metodologik jarayondir.

Ilmiy tadqiqot quyidagilarni o'z ichiga oladi²:

Muammoni aniqlash va asoslash.

Tadqiqot maqsadi va vazifalarini belgilash.

Gipoteza ilgari surish.

Ilmiy metodlarni tanlash va qo'llash

Ma'lumot yig'ish va tahlil qilish

Natijalar asosida ilmiy xulosa chiqarish

Tadqiqotning amaliy yoki nazariy ahamiyatini belgilash

Ilmiy tadqiqotning asosiy vazifasi borliqdagi hodisalar, jarayonlar yoki muammolarning ilmiy izohini topish, ularni tahlil qilish va amaliy ahamiyatga ega natijalar chiqarishdan iborat. Tadqiqotning sifatli amalga oshirilishi uchun uning tarkibiy qismlari aniqlangan bo'lishi zarur: muammo, maqsad, vazifalar, metodlar va gipoteza shular jumlasidandir. Shulardan eng muhimlaridan biri — gipoteza, ya'ni tadqiqot davomida tasdiqlanishi yoki rad etilishi mumkin bo'lgan ilmiy farazdir.

“Gipoteza tekshiriladigan va rad etilishi mumkin bo'lgan bo'lishi shart”. (Karl Popper)

Gipoteza — bu ilmiy tadqiqot jarayonida ilgari suriladigan, dalillarga tayanadigan, lekin hali to'liq isbotlanmagan ilmiy faraz bo'lib, o'rganilayotgan hodisa, jarayon yoki muammoning mumkin bo'lgan sabablarini, xususiyatlarini yoki ular o'rtasidagi bog'liqliklarni taxminiy tarzda tushuntiradi. Gipoteza tadqiqotning yo'nalishini belgilaydi, ma'lumot yig'ish va tahlil qilish jarayoniga asos bo'lib xizmat qiladi hamda oxir-oqibat tasdiqlanishi yoki rad etilishi mumkin.

Gipoteza — oldindan o'ylangan ilmiy taxmin bo'lib, u tadqiqotchi tomonidan muammoni chuqur o'rgangan holda shakllantiriladi. Gipoteza aniq, mantiqiy va tekshiriluvchan bo'lishi shart. Tekshiriluvchanlik — gipotezani empirik ma'lumotlar orqali sinab ko'rish mumkin. Mantiqiylik — mavjud ilmiy qonuniyatlar bilan uyg'un bo'lishi kerak. Aniqlik — noto'g'ri umumiylikdan xoli, o'zgaruvchilar aniq bo'lishi lozim. Asoslilik — mavjud ilmiy manbalar va faktlarga tayanadi. Rad etilish imkoniyati — gipoteza noto'g'ri ham bo'lishi mumkin, ya'ni falsifikatsiya qilinadigan bo'lishi shart. Bular gipotezaning ilmiy xususiyatlari hisoblanadi.

Gipoteza qo'yish jarayonining bosqichlari

- Muammoni aniqlash
- Adabiyotlarni o'rganish
- Tadqiqot savollarini shakllantirish
- O'zgaruvchilarni belgilash

² Yo'ldoshev J., & Usmonov A. Pedagogik tadqiqot metodlari. –Toshkent: O'qituvchi, 2020.

- Ishchi gipotezani tuzish

Gipotezaning tadqiqot dizaynidagi roli - Gipoteza tadqiqotning yo'nalishini belgilaydi, metodlarni tanlashga yordam beradi va ma'lumot yig'ish jarayonini tartibga soladi. To'g'ri qo'yilgan gipotezaning afzalliklari quyidagicha:

- Tadqiqotni aniq yo'naltiradi.
 - Ma'lumot yig'ishni tizimli qiladi.
 - Tahlil natijalarini ilmiy asoslaydi.
 - Xulosalarning ishonchligini oshiradi.
 - Nol gipoteza (H_0) — bu tadqiqotda o'rganilayotgan hodisalar orasida farq yoki bog'liqlik yo'q degan ilmiy taxmindir. Ma'no: Tadqiqotchi birinchi navbatda shu gipotezani rad etishga harakat qiladi. Misol: *“O'quvchilarga o'yinlar orqali o'rgatish ularning motivatsiyasiga ta'sir qilmaydi”*.
 - Muqobil gipoteza (H_1 / H_a) — tadqiqotda o'rganilayotgan hodisalar o'rtasida farq yoki bog'liqlik mavjud degan ilmiy taxmin³.
- U nol gipotezaning teskarisi hisoblanadi. Misol: *“O'quvchilarga o'yinlar orqali o'rgatish ularning motivatsiyasini oshiradi”*.
- Yo'nalgan va yo'nalmagan gipotezalar Natijaning qaysi yo'nalishda bo'lishini aniq ko'rsatib beradigan gipoteza. Misol: *“Qiz o'quvchilar o'g'il bolalarga nisbatan ko'proq badiiy adabiyot o'qiydi”*.
 - Deskriptiv va sabab-oqibat gipotezalari tasviri gipoteza — o'rganilayotgan hodisaning holati, miqdori yoki sifati haqida taxmin bildiradi. Bog'liqlik yoki sabab-oqibatni izlamaydi. Misol: *“10–15 yoshdagi o'quvchilar ingliz tilidagi vizual materiallarni tezroq eslab qoladi”*.

Pedagogika: *“Interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning nutq faolligini oshiradi”*.

Til o'qitish⁴: *“Muloqotga yo'naltirilgan darslar grammatik kompetensiyani samaraliroq rivojlantiradi”*.

Xulosa qilib aytganda, Gipoteza tadqiqot jarayonining asosiy g'oyasini belgilaydi va tadqiqot muvaffaqiyatining muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov D. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi asoslari. –Toshkent: Fan, 2019.
2. Yo'ldoshev J., & Usmonov A. Pedagogik tadqiqot metodlari. –Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. Qurbonov, A. Ilmiy izlanishlarni tashkil etish. –Toshkent: Universitet nashriyoti, 2018.
4. To'xtayev J. Metodologiya va ilmiy tafakkur. –Toshkent: Innovatsiya, 2021.

³ Qurbonov, A. Ilmiy izlanishlarni tashkil etish. –Toshkent: Universitet nashriyoti, 2018.

⁴ To'xtayev J. Metodologiya va ilmiy tafakkur. –Toshkent: Innovatsiya, 2021.